

Філософія техніки у контексті її інновації

Ростислав Фот, студент¹ (ORCID: 0009-0004-4342-4804),

¹ Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

АНОТАЦІЯ

У роботі розглянуто філософські засади осмислення техніки як соціокультурного феномену та її роль у розвитку інноваційних процесів сучасного суспільства. Проаналізовано підходи класичної та сучасної філософії техніки до визначення сутності технічної діяльності, взаємозв'язку людини й технічних артефактів. Особливу увагу приділено впливу інновацій на трансформацію ціннісних орієнтацій, зміну соціальних практик та формування нових світоглядних моделей. Показано, що інновації виступають не лише інструментом прогресу, а й джерелом нових етичних, культурних та екзистенційних викликів. Таким чином, філософія техніки у контексті інновацій виявляє глибинні аспекти взаємодії науки, технологій і суспільства, сприяючи критичному осмисленню їхнього впливу на людину та майбутнє цивілізації.

Ключові слова: філософія техніки, техніка, технології, інновації, наука, прогрес, культура, суспільство, цінності, етика, людина, цивілізація, розвиток, трансформація, соціокультурний контекст.

1. ВСТУП

У сучасному світі техніка та інновації визначають темпи цивілізаційного розвитку, формують економіку, освіту, культуру та політику.

Без їх осмислення неможливо зрозуміти історичний поступ людства та його майбутнє. Технічний прогрес спричинив соціальні й культурні зміни, вплинув на спосіб мислення, праці та взаємодії людей.

Водночас постали етичні та екологічні виклики, що потребують філософського осмислення

2. МЕТА

Розглянути філософські засади осмислення техніки як соціокультурного феномену та її роль у розвитку інноваційних процесів сучасного суспільства. Проаналізувати підходи класичної та сучасної філософії техніки до визначення сутності технічної діяльності, взаємозв'язку людини й технічних артефактів

3. АНТИЧНІ ВИТОКИ

Історія філософії техніки сягає античності: Платон і Арістотель розглядали техне як поєднання майстерності та наслідування природи. У середньовіччі техніка трактувалася як дар Божий, а в добу Відродження — як прояв творчого генія людини.

Новий час утвердив раціональний підхід: Френсіс Бекон визначив знання і техніку як засіб підкорення природи, а в епоху Просвітництва техніка стала символом прогресу.

Промислова революція змінила суспільство, породивши як розвиток виробництва, так і проблеми відчуження. у XIX ст. Ернст Капп започаткував філософію техніки як науку, визначивши технічні засоби продовження людських органів.

У XX ст. Гайдеггер, Шпенглер, Ортега-і-Гассет, Елльоль та Маркузе досліджували вплив техніки на людину й суспільство, а постмодерністи звернули увагу на її культурний і комунікативний вимір.

Сьогодні філософія техніки зосереджується на аналізі цифровізації, штучного інтелекту, біо- та нанотехнологій, що формують нову реальність і вимагають глобальної етики відповідальності.

4. ЕТИЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ

Інновації, пов'язані зі штучним інтелектом, нейромережами, роботизацією та автоматизацією, створюють не лише технічні переваги, але й нові моральні дилеми.

Постає питання: чи здатна людина залишатися суб'єктом у світі, де технології дедалі більше приймають автономні рішення?

Філософія техніки повинна формувати етичні орієнтири для розробників, інженерів та суспільства загалом.

Сучасні концепції відповідальної інновації та техноетики покликані забезпечити баланс між прогресом і гуманізмом. В українському контексті філософія техніки набуває особливого значення у зв'язку з відновленням країни після війни. Інноваційні технології стають основою реконструкції міст, відновлення інфраструктури, архітектурного проектування та енергозбереження.

Архітектура відновлення України вимагає не лише технічних рішень, а й філософського осмислення принципів сталого розвитку, безбар'єрності та людяності середовища.

Філософія техніки тут виступає не як абстрактна теорія, а як практичний інструмент осмислення процесу відбудови на основі гармонії людини, технологій і природи. Водночас важливо звернути увагу на біоетичні виклики, пов'язані з розвитком генетичних технологій, кіберетики, штучного інтелекту. Людство стоїть перед необхідністю переосмислення самої сутності «людини» у техногенну епоху. Зміна меж між природним і штучним, біологічним і цифровим створює нові філософські питання — про свободу, ідентичність, моральну відповідальність. Інновації змінюють не лише матеріальні системи, а й світогляд людини, вимагаючи нових етичних орієнтирів і культурної адаптації. Отже, філософія техніки у контексті інновацій — це не лише теоретична дисципліна, а й практичний напрям осмислення розвитку цивілізації.

Вона допомагає зрозуміти, як технології впливають на суспільні цінності, етику, культуру та майбутнє людини.

Головним завданням стає гармонізація технічного прогресу з гуманістичними засадами, забезпечення сталого розвитку та відповідального ставлення до технологій.

Філософія техніки дає можливість критично осмислити всі ці процеси та зрозуміти їхній глибинний зміст. Вона досліджує не лише функціональні аспекти технічних винаходів, а й те, як вони впливають на людину, її світогляд і систему цінностей. У цьому контексті філософія техніки стає необхідним інструментом для аналізу наслідків інновацій і вироблення підходів до їхнього відповідального використання. Сучасний світ характеризується стрімким розвитком технологій та постійною появою інновацій, які змінюють усі сфери життя людини — від економіки та освіти до культури, комунікацій та соціальних відносин. Технології, такі як цифровізація, штучний інтелект, роботизація, біотехнології та глобальні інформаційні мережі, формують нові соціальні, культурні та економічні реалії. Традиційні моделі взаємодії людини із світом перестають відповідати сучасним викликам, що робить необхідним їхнє філософське осмислення. Інновації відкривають безпрецедентні можливості для розвитку людства, проте водночас створюють складні етичні, моральні та екологічні питання. Наприклад, впровадження штучного інтелекту ставить перед суспільством питання автономності рішень, конфіденційності даних, ризиків безробіття та соціальної нерівності. Біотехнології та генно-інженерні експерименти змінюють уявлення про життя, здоров'я та межі людських можливостей. Інновації у виробництві та енергетиці впливають на екологічний стан планети та потребують пошуку гармонійних рішень для сталого розвитку. Філософія техніки дозволяє критично осмислити ці процеси, зрозуміти глибинні наслідки впливу технологій на людину, суспільство і культуру, а також виробити принципи відповідального та гармонійного використання технічних досягнень. Вона сприяє формуванню етичних, соціальних і гуманістичних орієнтирів, необхідних для того, щоб технологічний прогрес слугував розвитку цивілізації, а не створював нові загрози.

АРХІТЕКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА філософії техніки розкриває її як систему взаємопов'язаних компонентів — інструментів, технологій, методів, що розвиваються під впливом інновацій. Вона демонструє, як техніка формує просторову організацію суспільства, впливає на міське середовище та архітектурну культуру. У контексті інновацій вона полягає у виявленні структурних компонентів та взаємозв'язків між різними рівнями технічної діяльності, її соціокультурним і культурно-філософським контекстом. Вона дозволяє системно аналізувати, як технічні засоби і технології впливають на форму організації суспільства, створюють нові моделі поведінки людини та визначають наступні просторово-культурні орієнтири:

1. **Структурна організація техніки.** Техніка розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів: інструментів, пристроїв, методів і технологічних процесів. Архітектурна характеристика досліджує їхню внутрішню логіку, взаємозалежність і послідовність розвитку, що дозволяє зрозуміти, як техніка функціонує як цілісна система. 2.**Інновації.** Інновації змінюють структуру техніки, впливають на її ефективність, функціональність та адаптивність до потреб суспільства. Архітектурний підхід дозволяє виділити нові компоненти та взаємодії, які з'являються у процесі впровадження інновацій. 3.**Технічні**

системи не існують ізолювано від соціуму. Архітектурна характеристика враховує вплив культури, традицій, освіти та етичних норм на структуру техніки. 4.**Інноваційна складова.** Філософія техніки аналізує не лише абстрактні взаємозв'язки, а й їхнє втілення у просторових формах — промислових об'єктах, робочих середовищах, урбаністичних системах. 5.**Соціокультурний контекст.** Технічні системи не існують ізолювано від соціуму. Архітектурна характеристика враховує вплив культури, традицій, освіти та етичних норм на структуру техніки, визначає, як суспільні цінності відображаються у її функціонуванні. 6.**Просторово-функціональні аспекти.** Філософія техніки аналізує не лише абстрактні взаємозв'язки, а й їхнє втілення у просторових формах. 7.**Еволюційна перспектива.** Архітектурна характеристика враховує історичний розвиток техніки, послідовність її інновацій та трансформацій. Це дозволяє побачити закономірності розвитку технічних систем та передбачити тенденції їхнього вдосконалення.

5. ВИСНОВКИ

Філософія техніки у XXI столітті є ключовою для розуміння того, як інновації формують нову реальність. Вона вимагає поєднання наукового мислення з моральною рефлексією, аби не допустити перетворення людини на додаток до техносистеми. Майбутнє технологій — це не лише питання ефективності, а насамперед питання людяності. Техніка є складним соціокультурним та філософським феноменом, який не обмежується лише функціональними чи інструментальними аспектами. Сучасний етап розвитку філософії техніки зосереджується на цифровізації, штучному інтелекті, біотехнологіях та глобальних інформаційних мережах, що вимагає критичного філософського осмислення їхнього впливу на людину та суспільство.

Список літератури

- [1] Technik und Kultur: in 10 minden und einem Registerband I im Auftr. der Georg-Agricola-Gesellschaft hrsg. von Armin Hermann und Wilhelm Dettmering. - Dusseldorf: VDI-Verl. Teilw. hrsg. von Wilhelm Dettmering und Armin Hermann Verlag, 1989-1995. Bd.1 Technik and Philosophie/hrs.von.Friedrich Rapp.1995. 228 p. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-642-95796-3> DOI:<https://doi.org/10.1007/978-3-642-95796-3>.
- [2] Чуйко В. Л. Філософія інновацій. Харків: Основа, 2021. 160 с.
- [3] Лісовська Ю., Лісовський П. Філософія науки. Військово-промислові інновації Київ: КНУБА, 2022.148 с.
- [4] Мельник Є. Філософія сучасної науки і техніки. Львів: ЛНУ, 2020. 112 с.
- [5] Алієва О. Г. Філософія техніки та інформаційних технологій. Одеса: ОНАХТ, 2020. 98 с.

¹ Робота виконана під керівництвом канд.техн.наук, доцента Євгенія Шабали